

Η ροδιά

Ιστορία, Μύθοι, Λαϊκή παράδοση

Των Δ. Στυλιανίδη, Επίτ. Δ/ντ'η Ινστ. Φυλλοβ. Δένδρων.

Α. Σιμώνη, Επίτ. Δ/ντή Ινστ. Εδαφολογίας Θεσ/νίκης.

Θ. Σωτηρόπουλου, Εντεταλμ. ερευν. Ινστ. Φυλλοβ. Δένδρων

Μαγδ. Κουκουρίκου, Καθηγ. Βιολογίας Οπωρ/κών Α.Π.Θ.

Ροδιά, Ροιά, Ροά, Σίδη, Πουνική, Ροϊδιά, Ρογδιά κ.α. Ένα δένδρο ελληνικό, το οποίο ύστερα από μακρά περίοδο λήθαργου, άρχισε να αναβλαστάνει φέρνοντας στις μνήμες μας προϊστορικές εποχές, όπου η ροιά στόλιζε τους κήπους του βασιλιά των Φαιάκων Αλκίνοου, όπου ένας κόκκος του καρπού της ροιάς, καθόρισε την τύχη της Περσεφόνης, κόρης της θεάς Δήμητρας, όπου μαζί με άλλα δένδρα η ροιά συμμετείχε στο μαρτύριο του Ταντάλου, όπου η θεά Αφροδίτη φτεύει στο νησί της Κύπρου το πρώτο δένδρο ροιάς και πολλούς άλλους μύθους και δοξασίες.

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, στα πλαίσια της αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών, ήλθε στην επικαιρότητα και το δένδρο της ροδιάς, το οποίο φυτεύεται σε πολλές περιοχές της χώρας, ειδικότερα όμως σε πρώην καπνοπαραγωγικές περιοχές.

Έτσι η ροδιά (Επιστημονική ονομασία **Punica granatum**) προχωρεί, μέσα όμως από πολλά ερωτήματα, μέσα από υπεραισιόδοξες προβλέψεις από τη μια μεριά και σκεπτικισμούς, ακόμη και από απαισιοδοξίες από την άλλη. Δυστυχώς προχωρεί η ροδιά χωρίς κάποιο υπεύθυνο πρόγραμμα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης ή του ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε., με μόνη την ιδιωτική πρωτοβουλία, από την οποία φυσικά δεν λείπει η επιδίωξη του επιχειρηματικού κέρδους.

Στο πρώτο αυτό άρθρο, δεν θα ασχοληθούμε με τεχνικά θέματα της καλλιέργειας και φυσικά δεν θα δοθούν απαντήσεις στα πολλά ερωτήματα που θέτουν εύλογα περιοδικά και εφημερίδες, όταν μάλιστα πολλά από τα ερωτήματα

αυτά είναι και δικά μας ερωτήματα. Θα ασχοληθούμε στο άρθρο αυτό με την ιστορική διαδρομή του δένδρου της ροδιάς, ειδικότερα στη χώρα μας, στηριζόμενοι σε ιστορικά και εν πολλοίς μυθολογικά δεδομένα.

Προσφεύγουμε στη μυθολογία, γιατί όπως λέγει ο Decharme (1959) της Γαλλικής Ακαδημίας, στο κέντρο κάθε ελληνικού μύθου, υπάρχει ο κόκκος ή το σπέρμα κάποιου πραγματικού γεγονότος, κάποιας αλήθειας. Αλλά και ο Βολταίρος

λέγει ότι η μυθολογία είναι η πρωτότοκη αδελφή της Ιστορίας.

Ιστορική διαδρομή - Μυθολογία - Ονοματολογία

Οι περισσότεροι των ασχοληθέντων με τη ροδιά, ξένοι και Έλληνες, θεωρούν ότι πατρίδα της ροδιάς είναι το Ιράν (Περσία) και από το Ιράν διαδόθηκε στην λοιπή Ασία, Αφρική και Ευρώπη.

Ο Πλίνιος υποστηρίζει ότι η ροδιά διαδόθηκε από την Καρχηδόνα και είναι Φοινικική από όπου πήρε το όνομα *Malus Punicum* (Μήλο Φοινικικό). Από την ονομασία αυτή ξεκίνησε ο Λιναίος για να δώσει το όνομα «*Punica granatum L.*», το οποίο καθιερώθηκε οριστικά ως το επιστημονικό όνομα της ροδιάς. Ωστόσο ο De Candolle, φρονεί ότι το όνομα «*Punicum*», δεν οφείλεται στην καταγωγή του δένδρου από την Καρχηδόνα (Φοίνικες), αλλά στο πορφυρούν χρώμα των κλάδων, του άνθους και του καρπού. Εξάλλου η ροδιά δεν είναι αυτοφυής επί της Αφρικανικής παραλίας. Μερικοί πιστεύουν ότι το ταξίδι της ροδιάς ξεκίνησε από την περιοχή που εκτείνεται ανάμεσα στο Ιράν, στο Ιράκ, στο Κουρδιστάν και στο Αφγανιστάν. Κατά τον De Candolle η ύπαρξη αυτοφυών δένδρων αποτελεί προϋπόθεση για να θεωρηθεί μια περιοχή πατρίδα του δένδρου (Λέτσας, 1957).

Σύμφωνα με Αμερικανικές πηγές, η ροδιά από το Ιράν διαδόθηκε στα Ιμαλάια και στη Β. Ινδία και τον πρώτο π.χ. αιώνα στην Κεντρική και Νότια Ινδία. Στην Αιγυπτιακή μυθολογία αναφέρεται ότι σπόροι (καρπίδια) ροδιάς συνόδευαν τους Φαραώ μετά τον θάνατο τους. Η ροδιά αναφέρεται και στην Βίβλο, όπου ο Βασιλιάς Σολομών είχε έναν οπωρώνα από ροδιές αιωνόβιες. Αργότερα, ο προφήτης Μωάμεθ παρατηρεί: «τρώγετε το ρόδι, γιατί καθαρίζει το σύστημα από το φθόνο και το μίσος».

Η ροδιά στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η καλλιέργεια της ροδιάς είναι αρχαιότερη από εκείνη της αμυγδαλιάς και της βερικοκιάς και σύγ-

χρονη με την καλλιέργεια της ελιάς, του αμπελιού και της συκιάς.

Η ροδιά στη Ελλάδα φέρεται με πολλά ονόματα, άλλα με πανάρχαια καταγωγή και άλλα νεώτερα, διαφοροποιημένα όλα στις διάφορες περιοχές της χώρας. Οι αρχαίες ονομασίες, «**Ροιά**», «**Ρόα**», «**Ροά**», «**Σίδη**», «**Σίδα**», είναι γνωστές από την αρχαιότητα. Η ονομασία «Ροιά», φαίνεται ότι καθιερώθηκε από τον Όμηρο και γίνεται ευρεία χρήση αυτής στη μυθολογία. Με την ονομασία αυτή αναφέρεται ο Όμηρος στους κήπους του Βασιλιά των Φαιάκων Αλκίνοου, τους οποίους περιγράφει με τόσο ζωηρά χρώματα, ώστε έγιναν παροιμιώδεις και μέτρο σύγκρισης για κάθε αξιόλογο κήπο ή εύχυμους καρπούς (Λέτσας, 1949). Ο φερόμενος δε επί πολλών αργυρών Κερκυραϊκών νομισμάτων περικεχαραγμένος αγρός δεν είναι παρά συμβολική παράσταση των κήπων του Αλκίνοου.

*έκτοσθεν δ' αυλής μέγας άρχοντας αγχι θυράων
τετράγκος περι δ' έρκος ελήλαται αμφοτέρωθεν,
όγγναι και ροιαί και μηλέαι αγλαόκαρποι
συκέαι τε γλυκεραί και ελαιαι τηλεθόωσαι.
Οδύσ. Η 112-116).*

*(και της αυλής έξω, σιμά σ' την θύραν, μέγας κήπος
τετράπλευρος και λίθινος τον περιζώνει φράκτης
δένδρ' αυτού μέσα υψώνοντας χλωρά και φου-
ντωμένα*

απιδυαίς είναι και ροδιαίς λαμπρό-
καρπες μηλέαις,
και με γλυκόκαρπες συκιαίς, εληαίς
θυμό γεμάτες)

Είναι γνωστός ο μύθος της Δήμητρας και της Περσεφόνης, όπου η δεύτερη απήχθη από τον Πλούτωνα στον Άδη. Η απελπισμένη μητέρα θεά Δήμητρα (Δημήτηρ), αναζητά παντού την κόρη της και δεν τη βρίσκει, οπότε ο πείσμων θυμός της εκδηλώνεται δια τρομερών συμβάντων σε βάρος των θνητών (*ουδείς σπόρος εκ της γής ανεφύει*). Προ της απειλούμενης καταστροφής του ανθρώπινου γένους, ο Ζευς στέλνει τον Ερμή στο Έρεβος, για να πείσει τον υποχθόνιο θεό να αφήσει την Περσεφόνη. Ο Άδης συναινεί, προτού όμως στείλει την κόρη στην μητέρα της, της δίνει κρυφά να φάγει κόκκον ροδιάς (*ροιάς κόκκον έδωκε φαγείν μελιηδέα λάθρη*). Έτσι, σύμφωνα με τον νόμο του Δία, η Περσεφόνη θα παρέμενε με τη μητέρα της κατά τα δύο τρίτα του χρόνου και το ένα τρίτο θα κατέβαινε στο καταχθόνιο βασίλειο. Ο νόμος αυτός του Δία δεν είναι τίποτε άλλο παρά ο νόμος της βλαστήσεως και των ετησίων μεταβολών της ζωής των φυτών. Η ροδιά θεωρείται από τους μυθολόγους ως το έμβλημα της ευφορίας και του γάμου, είναι δε κατ' αυτούς, όσον αφορά την Περσεφόνη, το ιερόν εχέγγυον της ενώσεως της νεαρής θεάς με τον υποχθόνιο σύζυγό της. Κατά τους Λατίνους ποιητές, η Περσεφόνη έμενε κοντά στη μητέρα της μόνο έξι μήνες.

Η αρπαγή της Περσεφόνης και ο πόνος της Δήμητρας, η διαμονή της στον Άδη και η επιστροφή της στο φως, σημαίνει την εξαφάνιση των ανθέων και των καρπών, τη σκυθρωπή όψη του εδάφους κατά τον χειμώνα, τη διαμονή των σπόρων στους κόλπους της γης, την βλάστηση και την εαρινή άνθησή των.

Τη ροδιά, (ροιά) τη συναντάμε και στο μύθο του Ταντάλου, όπου μνημονεύεται ως ένα από τα δένδρα των οποίων οι καρποί προκαλούσαν την επιθυμία του να τους φάγει (καταδικασμένος από τους θεούς δεν το κατόρθωνε): Δένδρα ψηλά από πάνω του κρεμούσαν τον καρπό τους,

Τάφος Λύσωνος και Καλλικλέους, Το όνομα του νεκρού & γιοράντα με ρόδια

δροσάτες αχλαδιές, ροδιές, μηλιές γεμάτες μήλα, συκίες γλυκόκαρπες κι ελιές επάνω στον καρπό τους, και όταν ο γέρος έκανε τα χέρια του να απλώσει, μεσ' στα σκιερά τα σύγνεφα τα ψήλωνε ο αέρας (*Δένδρα δ' υψιπέτηλα κατά κρήθεν χέε καρπόν, όγχναι και ροιαί και μηλέαι τηλεθώσαι των οπότ' ιθύσει ο γέρων επί χερσί μάσασθαι τας δ' άνεμος ρίπτασκε ποτί νέφεα σκιόεντα. Ομήρ. Οδύσ. Π 582-592*).

Στην Κύπρο τη ροδιά φύτευσε η θεά Αφροδίτη, προστάτιδα του νησιού (*... την γαρ Αφροδίτην εν Κύπρω δέντρον φυτεύσαι τούτο φασίν εν μόνον*).

Κατά τον Ησίοδο μυθολογείται ότι η ροιά εφύει εκ του αίματος του Διονύσου. Συναφής προς την δοξασία αυτή είναι η περί δένδρων φυομένων επί των τάφων, τα οποία υποτίθεται ότι περικλείουν την ψυχή του θαμμένου νεκρού. Έτσι επί του τάφου του αυτοκτονήσαντος Μενοικέως του υιού του Κρέοντος, ο οποίος όταν έμαθε την μαντεία του Τειρεσίου περί της σωτηρίας των Θηβών από την πολιορκία των επτά επί Θήβας, θυσιάστηκε εκουσίως, σώσας ούτω την γενέτειραν του. Στον τάφο του επεφύει ροιά.

Ο Διόδωρος αναφερόμενος στον Ηρακλή και τον ποταμό Αχελώο και την υπό του ποταμού αρδευόμενη έκταση, λέγει ότι εφύοντο μηλιές, ροιές και αμπέλια.

Η ροιά στη νήσο Δήλο προσωποποιείται στο όνομα της μητέρας του Ανίου, προφήτου της νήσου. Ήταν υιός του Απόλλωνα και της νύμφης

Ροιάς, θυγατρός του Σταφύλου. Η προσωποποίηση δένδρων και φυτών σε ονόματα γυναικών υφίσταται ακόμη και σήμερα. Λεμονιά, Τριανταφυλλιά, Γαρυφαλλιά, είναι μερικά.

Ο Δημόκριτος συνεβούλευε να φυτεύεται η ροιά πλησίον των μύρτων, για να παράγει περισσότερους καρπούς (*Δημόκριτος δε φησί ροιάν και μυρσίνην αλλήλαις χαίρειν και πλησίον αλλήλων παραφυτευμένας ευφορήσειν και τας ρίζας αλλήλοις συμπλέκειν και μη σφόδρα εγγύς ύσας τυγχάνωσι*).

Ο Φλωρεντίνος υποστηρίζει στα Γεωπονικά του ότι η ροιά δε φοβάται τη θερμότητα και την ξηρασία (*Η ροιά θερμώ αέρι χαίρει και ανύδροις δε φυέται χωρίοις*).

Ο Αριστοτέλης και ο Αριστοφάνης αναφέρουν απυρήνους **ρόας** (*Ροών δε σκληροκόκκων των γαρ απυρήνων Αριστοφάνης εν Γεωργικοίς μνημονεύει*). Κατά τον Γεννάδιο (1959) η ροδιά αυτή πρέπει να είναι η ονομαζόμενη στην Κύπρο «Κουφορώβκα».

Ο Θεόφραστος ισχυρίζεται ότι η κόπρος των χοίρων γλυκαίνει τη δριμύτητα της **ροιάς** και την καθιστά σακχαροδεστέρα.

Το όνομα ροιά ή ροά, λέγεται ότι είναι Ασιατικής καταγωγής από το Συριακό «Rimman» και το Αραβικό «Rouman». Αυτό όμως δεν είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτό, όταν το όνομα «Ροιά» αναφέρεται στους Ομηρικούς χρόνους.

Σίδα ή Σίδα

Είναι μία ακόμη ονομασία που χρησιμοποιήθηκε από τους Βοιωτούς και τους Κρήτες της αρχαιότητας (Καββάδας). Κατά το λεξικό «Πάπυρος», η λέξη σημαίνει κόκκινος του προελληνικού υποστρώματος. Προέλληνες, σύμφωνα με τη Μεγάλη εγκυκλοπαίδεια και το λεξικό του Ηλίου, θεωρούνται οι Πελασγοί, οι οποίοι κατοίκησαν σε μια ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας στα μισά της 2^{ης} π.Χ. χιλιετηρίδας. Την Πελασγική προέλευση της ονομασίας δέχονται οι Γεννάδιος και Λέτσας, οι οποίοι θεωρούν

το όνομα ιθαγενές, διότι σώζεται παρεφθαρμένο στην Ιλλυρική γλώσσα ως Σέτζε ή Σέτζα.

Από την ονομασία αυτή προκύπτει ότι η ροδιά υπήρχε στον Ελληνικό χώρο, πολύ πριν ξεκινήσει η επέκτασή της από το Ιράν (Περσία) στην Κεντρική και Νότια Ινδία. Περί της Ελληνικής ιθαγένειας της ροδιάς αναφέρονται ο Γεννάδιος (1959) και ο Λέτσας (1957), στηριζόμενοι στο χωρίον του Αθηναίου. Αναφέρουν δε ότι υπό το όνομα τούτο ήτο γνωστή η ροιά στους Βοιωτούς και τους Κρήτες, σε τμήμα της χώρας των αυτεφυέτο η ροιά. Ότι οι Βοιωτοί καλούν τις ροιές σίδες, έτσι γράφει ο Αγαθαρχίδης στη δεκάτη και ενάτη των Ευρωπαϊκών, ενώ οι Αθηναίοι αμφισβητούν τα σχετικά με την χώρα που υποστηρίζουν οι Βοιωτοί την οποία αποκαλούν σίδα. Ο Επαμεινώνδας δικαιολογώντας την υπόθεση, αφού πήρε ξαφνικά κομμένη ροιά από την αριστερά και τους την έδειξε, τους ρώτησε τι όνομα έχει αυτή. Και όταν αυτοί είπαν ότι την λένε ροιά, εμείς όμως είπατε τη λέμε σίδα και ο τόπος αυτό το φυτό έχει ως επί το πλείστον αφότου πήρε αυτή τη προσωνυμία και αυτή επεκράτησε. (*Σίδας δ' ότι τας ροιάς καλούσι Βοιωτοί Αγαθαρχίδης εν τη ενάτη και δεκάτη των Ευρωπαϊκών ούτως γράφει: αμφισβητούντων Αθηναίων προς Βοιωτούς περί της χώρας ην καλούσι Σίδας, Επαμεινώνδας δικαιολογούμενος εξαίφνης εκ της αριστεράς μεταλαβών κεκρυμμένη ροάν και δείξας ήρετο τι καλούσι τούτο. Των δ' ειπόντων ροάν αλλ' ημείς, είπατε, σίδαν, ο δε τόπος τούτ' έχει το φυτόν εν αυτό*

πλείστον αφ'ού την εξαρχής είληφε προσηγορίαν και ενίκησεν).

Από τη λέξη σίδη φέρεται να πήρε την ονομασία του το μέταλλο «σίδηρος», κόκκινο μέταλλο, αν και το ίδιο δεν είναι κόκκινο, αλλά τα οξειδιά του (Λεξικό Πάπυρος, 2008).

Ο Καθηγητής της βοτανικής και συγγραφέας του δεκάτομου βοτανικού λεξικού Δ. Καββάδας, διατυπώνει την άποψη, ότι από όσα ελέχθησαν για την προϊστορία του δένδρου, φαίνεται να εισήχθη εξ Ελλάδος στις άλλες χώρες, οπότεν ίσως και να κατάγεται.

Εκείνο που σαν Έλληνες επιστήμονες μπορούμε άνετα να υποστηρίξουμε, στηριζόμενοι σε στοιχεία της ιστορίας και μυθολογίας, αλλά και στην απλή λογική, είναι ότι δεν ήταν δυνατόν να εισήχθη η ροδιά στα μέσα της 2^{ης} π.Χ. χιλιετηρίδας από το Ιράν (Περσία). Υπήρχε στην Ελλάδα όπως πιθανώς υπήρχε και σε άλλες χώρες, όπως το Ιράν.

Όσον αφορά την αυτοφυόμενη ροδιά που στηρίζει την άποψή της ιθαγένειας, αυτή φαίνεται ότι υπάρχει ακόμη και τώρα σε πολλά μέρη της χώρας. Ο εκ των συγγραφέων του παρόντος άρθρου κ. Στυλιανίδης, το 1951 υπηρετών ως στρατιώτης στην Έδεσσα, βρήκε στην περιοχή της Καβαλιώτισσας μεγάλο αριθμό αγρίων αυτοφυόμενων θάμνων ροδιάς ύψους 1,5-2 μ., με σχετικά μικρούς καρπούς όξινους.

Νεότερες ονομασίες της ροδιάς

Φαίνεται ότι η ονομασία «ροϊδιά», «ρόιδο», και «ρόιδι», ήταν παλαιότερα οι επικρατέστερες. Το Μακεδονικό τραγούδι «μήλο μου κόκκινο ροϊδο βαμμένο...», καθώς και το γνωστό «τα 'κανα ροϊδα», δηλαδή τα θαλάσσωσα, τα 'κανα μούσκεμα, το επιβεβαιώνουν. Όπως αναφέρεται στο λεξικό «Πάπυρος», δι' αποσιωπήσεως του (ι) προέκυψε η ροδιά και το ρόδι που σήμερα βρίσκονται σε χρήση. Το όνομα «ρογδιά» φαίνεται ότι υπάρχει στην Κρήτη όπως αποδεικνύεται από τη σχετική μαντινάδα: «*νύφη μου ανέβα στον οντά και έμπα στην κάμαρά σου, το ρόγδι εκείά να σπάσουνε τα χέρια τα δικά σου. Ως είναι το ρόγδι σόγεμο απ' την κορφή ως τον πάτο έτσα να καταστέσετε χρυσό νοικοκυράτο*» (εφημ. Αγροτικοί

Ορίζοντες).

Βιβλιογραφία

- 1) Αγροτικοί Ορίζοντες: «Το ρόδι φέρνει γούρι». 30 Δεκ. 2008, Σελίδα 2.
- 2) Chandler W.H. 1965: Εγχειρίδιο Δενδροκομίας. Τόμος Α. Μετάφραση Λαζάρου-Καραμάνου. Εκδόσεις Μ. Γκιούρδα.
- 3) Γεννάδιος Π.Γ. 1959: Λεξικόν Φυτολογικόν. Β' εκδόσις μετά συμπληρώσεων. Τόμος 2^{ος}, Σελίδες: 794-796.
- 4) Decharme. P. 1959: Ελληνική Μυθολογία της Γαλλικής Ακαδημίας. Σελ. 367. Εκδόσεις Παρθενών.
- 5) Καββάδας Δ.: Πουνική. Εικονογραφημένο Βοτανικό Φυτολογικό Λεξικό. Τόμος VII. Σελίς 3257. Εκδόσεις Ξένου.
- 6) Λέτσας Α. 1949: Μυθολογία της Γεωργίας. Τόμος Ι. Σελίδες: 26, 27, 104, 263, 378, 400. Θεσσαλονίκη.
- 7) Λέτσας Α. 1952: Μυθολογία της Γεωργίας. Τόμος ΙΙ. Σελίς 198. Θεσσαλονίκη.
- 8) Λέτσας Α. 1957: Μυθολογία της Γεωργίας. Τόμος ΙΙΙ. Σελίδες 349,390-393. Θεσσαλονίκη.
- 9) Λεξικό Ελληνικής Γλώσσας. 2008: Τόμος 10^{ος}. Σελίδες 288, 480. Εκδόσεις Πάπυρος-Γραφικές Τέχνες.
- 10) Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια: Πελασγικός-Πελασγική αυτοκρατορία. Τόμος 19^{ος}. Σελίς 110. Εκδοτικός οργανισμός Φοίνιξ.
- 11) Νεώτερον Ορθογραφικόν και Εγκυκλοπαιδικόν Επίτομον Λεξικόν: Πελασγοί. Τόμος 2^{ος}, Εκδόσεις Ηλίου.
- 12) Φρουτονέα. 2006: Ξεκίνησε η νέα χρονιά για τα ρόδια. Τεύχος 82. Σελίδα 38.